

Omgang met de openbare ruimte in het stedelijk gebied. Daar willen we het dit keer in de gesprekken met Louis Le Roy over hebben. Wie bepaalt wat er met die ruimte gebeurt? Wie leggen de claims? Zijn dat de politici, de ambtenaren, de planologen, de bevolking? Is de tekentafel-ideologie de alleenzaligmakende weg of is er ook plaats voor intuïtieve benaderingswijzen? Moeten we het stadslandschap per se alleen vormgeven vanuit het ontwerp, en vanuit puur menselijke belangen? Het stadslandschap als grafisch ontwerp, het idee, dat alles te ontwerpen, te maken is? Zullen in zo'n omgeving nog mensen met emotie praten over planten en dieren? Moet eerst alles wat ter plekke aanwezig is uitgewist worden, de ziel er uit gehaald worden, voor we aan de slag kunnen? Wordt het stadslandschap de prooi van slechts economisch denkende mensen die geen genen hebben voor natuurperceptie?

Wie vanuit de ecologie wil vormgeven aan een openbare ruimte van hoge kwaliteit kan geen biotische, abiotische of sociale basisfactoren veronachtzamen.

Le Roy wil in het stadslandschap niet, zoals hij zelf zegt "de genietingen van het Thijsse-landschap reconstrueren", maar "in de tijd een ruimtelijke structuur laten ontstaan, door onderlinge samenwerking tussen mensen, dieren en planten met behulp van vrije energie".

Er zijn veel verhoudingen t.o.v. de natuur mogelijk. De filosoof Ton Lemaire vraagt zich af of er misschien voor het nieuwe (stads-)landschap een nieuw type mens nodig is dat niet meer belast en gehinderd wordt door de herinneringen aan de verloren landschappen van zijn jeugd. Zou Louis Le Roy hiervan een 'prototype' kunnen zijn? Hij heeft zijn plaats gevonden in de internationale handboeken voor tuin- en landschapsarchitectuur. Onlangs heeft de universiteit van Braunschweig de eco-kathedraal in Mildam geadopteerd. Regelmatig zullen studenten excursies maken naar de eco-kathedraal en er studieopdrachten uitvoeren. Zij zullen daarbij door Le Roy niet alleen in hun intellectuele kwaliteiten worden aangesproken, maar zullen ook in hun open, creatieve, intuïtieve, pragmatische levenshouding en spel gestimuleerd worden.

Gesprekken met Louis Le Roy

Deel 3: "Het park, de wijk, de straat, ze zijn alle voorgevormd en mogen niet worden veranderd. Mensen kunnen daardoor geen kant uit met hun vrije energie, de energie die elk levend wezen heeft om deel te nemen aan de natuurlijke en culturele ontwikkeling van zijn omgeving."

Ben J. Veld

- Begir 80-er jaren deed zich in de stedenbouw "de esthetische school" steeds krachtiger gelden. De taak van de ontwerper, zowel op de schaal van de streek of stadswijk als van een flatgebouw of woning, is schoonheid scheppen; met behulp van ruimte en vlakken. Het strakke functionalisme van de jaren dertig wordt daarbij verlaten. De bewoonbaarheid van de stad wordt gekoppeld aan levendigheid en vooral oorspronkelijkheid van het vormgeven aan ruimte (Lodder 1982). Voelt u zich thuis bij deze esthetische school? Hebt u esthetische uitgangspunten?

"Nee, esthetica kan nooit een uitgangspunt zijn bij ecologische, vormende processen. Esthetica is het (do-

de) eindpunt, nooit een beginpunt. Zodra je met processen in de tijd gaat werken vervallen de begrippen mooi en lelijk. Als je vasthoudt aan esthetische normen ben je niet meer bereid het te veranderen en blokkeer je het ontwikkelingsproces.

Het is - ook voor kunstenaars/vormgevers - bevrijdend om bij procesvormingen afstand te kunnen doen van esthetische benaderingen.

Omdat ik aanvankelijk zelf nogal esthetisch was ingesteld, ben ik heel dankbaar voor dit verkregen inzicht. Ik werd me er steeds meer van bewust dat mooi en lelijk elkaar noodzakelijkerwijze moeten afwisselen, wil het proces aan de gang blijven. Immers, hoe mooi het er ook uitziet, ik bied de gevormde structuren aan, aan de natuurlijke processen. In de wetenschap dat deze esthetica door de natuurprocessen vernietigd wordt. Wie regelmatig de

eco-kathedraal bezoekt ziet ook dat het gebeurt. Het leuke van een dergelijke procesgang is, dat het antwoord van de natuur mij opnieuw dwingt tot een creatief antwoord.

Wie de functie van tuin- en landschapsarchitecten opvat als het afleveren van eenmalige eindproducten, blijft hangen in esthetische uitgangspunten. Zij veranderen hun esthetiek niet meer, zij hebben zogenaamd hun stijl gevonden. Terwijl ik mijn esthetiek aanbied ter verandering. Er zijn mensen die dat betreuren. "Ik vond het juist zo mooi en nu laat u het weer overgroeien!"

Trouwens, de schoonheid, maar ook de harmonie van de natuur is onze projectie van de natuur, onze eigen interpretatie. De natuur is wat dit betreft onzijdig."

- De stedenbouwkundige houdt zich bezig met de inrichting van de stedelijke

ruimte en met de ordening van het ruimtegebruik. Wat kunnen uw projecten betekenen voor stedenbouwkundigen?

"Een eco-kathedraal systeem kan, als ze zich gaat uitbreiden, ieder bestaand element in zich opnemen. Mijn projecten laten zien dat is nagedacht over de creatieve potentie van mensen, over behoeften en noden van de stedelijke bevolking. Mijn verhaal gaat over wat mensen zelf kunnen, niet over wat anderen voor jou bedenken."

- In de stedenbouwkunde, maar ook in de tuin- en landschapsarchitectuur is het gangbaar om de ordening van het ruimtegebruik en de vormgeving aan de ruimte zichtbaar te maken in plattegrondtekeningen, perspectiefschetsen en maquettes. Immers, dat vergemakkelijkt de communicatie en de overdracht van informatie tussen de belanghebbenden. Gaat u ook zo te werk of groeien uw projecten organisch?

"Ik werk volkomen in tegenstelling daarmee. In mijn projecten ligt niets vast, alles functioneert procesmatig, verandert iedere dag. Tekeningen en modellen geven het eindresultaat weer. Dat kan niet bij ecologische processen. Wie denkt een tuin te kunnen tekenen is hoogst onzorgvuldig bezig. Omdat je nooit een proces kunt verbeelden. De eco-kathedraal is een zelforganiserend systeem voor de komende 1000 jaar. Dat niet te tekenen is!"

- Maar als je in opdracht werkt...

"Dan ga je in samenspraak op basis van vertrouwen alle eisen verwerklijken. Maar voor mij is geen enkel huis of park af. Je kunt met tekeningen aanduiden, maar de aanduiding is al te dwingend. Ik vorm, maar de vorm die ontstaat verdwijnt weer in een andere vorm. De mens moet in dit proces de verwevende schakel zijn."

- U stelt voor de totale onbebouwde ruimte van het stedelijk milieu als één

groot centrum van creativiteit te gaan beschouwen. Er zijn verschillen tussen mensen. Er zijn musici en voetballers, zakenlui en poëten. Kunnen alle stedelingen er hun plekje vinden?

"Alle parken en plantsoenen die er nu liggen zijn gemaakt conform de esthe-

"...ik bied de gevormde structuren aan, aan de natuurlijke processen."
foto: B.J. Veld

tische principes van de 19de eeuw. Altemaal nog naklank van de parkaanleg uit die tijd. Die zullen in de toekomst niet meer kunnen functioneren, omdat de dichtheid van de compacte stad te groot wordt. Geef de mensen terreinen waar ze zelf een wereld kunnen bouwen, gebaseerd op de wetten die in de natuur gelden. Pak de openbare ruimte, inclusief de bestaande parken. Ga ze niet isoleren en ontwikkelingen blokkeren op heemschutbasis, maar neem ze als uitgangspunt. Ga met creatieve mensen dat hele grillig gevormde gebied als centrum van creativiteit beschouwen. Want een Zocherpark, een Roodbaardpark en alle parken die weer gerestaureerd worden geven bijna geen enkel antwoord op de problemen waar de stedelijke bevolking mee worstelt.

Een park waar de stadsmens alleen op bezoek mag komen en naar kijken, maar geen enkele inbreng mag hebben, daar ga ik totaal niet mee accoord. De creatieve potentie van de bevolking wordt nog maar weinig aangeboord, terwijl de stedelijke problemen zich opstapelen."

- Uw project in Mildam ligt ver van de stad. Kan het toch planologen, stedenbouwkundigen en architecten inspireren bij het ontwerpen van het stedelijk milieu? Zien zij wat in uw benadering?

"Complexe structuren in ruimte en tijd kun je overal laten ontstaan. Aan de grens van de stad, in het centrum, ze kunnen ook landschappelijk van aard zijn. Natuurlijk zijn er architecten die wat in mijn werk zien, maar ze zien óók in dat zij zo binnen het vigerende politieke systeem niet kunnen werken. Architecten zijn de uitvoerders van politieke besluitvormingen. De planoloog levert concepten op basis van vooropgezette politieke doelen. Zij realiseren, zij kristalliseren, zij maken woon-units e.d. Meer niet. In hun werksituatie is het niet mogelijk deel te nemen aan ecologische ontwikkelingsprocessen in de tijd. Maar in hun zogenaamde vrije tijd is het wel mogelijk dat zij hun vrije energie, creativiteit en deskundigheid

inbrengen ten bate van hun eigen woonomgeving, in hun eigen wijk."

- Gebieden die onder de stedelijke invloedssfeer staan noemt het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij tegenwoordig 'stadslandschappen'. In Duitsland werd het begrip al vanaf 1920 gebruikt in de geografie en in de stedenbouw. Het ministerie heeft onlangs een discussienota over "Vormgeven van stadslandschappen" het licht doen zien met het doel de kwaliteit van de landschapsarchitectuur en de stedenbouw te vergroten. Past uw benadering hierin?

"Neen, ik haal niet het landschap de stad in, zoals bij het vertrouwde heemtuinidee. Ik ga uit van de stad als een gegeven, dat zich met de creatieve po-

tentie van de totale bevolking naar een volgend niveau van een complexere werkelijkheid ontwikkelt. Stad en landschap vormen voor mij op die plaats één geheel. Het huidige stadslandschap bevindt zich nog op een veel te laag niveau van ontwikkeling. Een boompje of struikje hier, een groenstrookje of parkje daar stellen te weinig voor om een wezenlijke bijdrage aan een ontwikkelingsproces te kunnen leveren. En dan nog: welke bijdrage heeft de bevolking daar aan kunnen leveren? Er is te veel gepland, te veel af, te weinig ontwikkelingsmogelijkheden. Wanneer mijn ideeën over de eco-kathedraal als stadslandschap een rol gaan spelen, dan zal er pas sprake zijn van zichtbare kwaliteitsverbetering."

- De nota "Stadslandschappen" wijst erop dat Nederland een rijke ontwerp-traditie in stad-land-relaties heeft. Bij voorbeeld het stratenpatroon van het Rotterdamse Kralingen verschilt niet van het slotenpatroon dat er vroeger lag. In hoeverre hebt u voordat u in Mildam begon het landschap ter plaatse geanalyseerd? Bent u uitgegaan van wat er al was? In hoeverre hebben vroegere landschapsvormen en -patronen, bodemgesteldheid, ecologische relaties, de waterhuishouding, cultuurhistorisch gebruik e.d. een architectonische uitdrukking gekregen bij het werken aan de eco-kathedraal?

"Mildam is een cultuurlandschap dat steeds meer verstedelijkt. Vooral graslanden. De relatie met het oorspronkelijke landschap is er helemaal niet meer. Het gebied ligt op een eindmorene. Er moeten vroeger veel stenen gelegen hebben, die door de landbouwers verwijderd zijn. De stenen breng ik terug, die horen er. Alleen geef ik er een bepaalde vorm en functie aan. Ik ga niet uit van historische gegevens, omdat die er ter plaatse niet zijn. Ik ben er niet op uit, 'het paradijselijke' van vroeger te herstellen. De situatie op die plek vraagt om een eigentijdse benadering. Met Bergson zou ik willen zeggen: wat onze voorvaderen aan ons hebben doorgegeven krijgen we in gemeenschappelijk bezit. Daarop borduurt een ieder op zijn eigen manier voort ("... chacun met sa broderie originale"). En straks geven wij het ook

weer door aan de volgende generaties. Daardoor kan er continuïteit in de verplechtende ontwikkelingen zijn."

- Bij uw projecten spelen ook planten een rol. De esthe...

"Planten spelen geen rol, ze zijn essentieel. Mensen, dieren en planten vormen een eenheid. Punt!"

Omslag van het eerste boek (1973).
Het omslagontwerp is van de auteur.

- De esthetische beleving van de planten heeft o.a. te maken met de tijd: de invloed der seizoenswisselingen, of het jonge of oude beplantingen zijn, maar ook met wat in de mode is. Maakt u van deze gegevens bewust gebruik bij de vormgeving?

"Neen, dat kan ik niet. De natuur an sich kent geen esthetica. Jij maakt uit het complexe natuurgebeuren buiten jouw esthetische beleving. Die zit niet in de natuur maar in jou. Jij maakt de verbinding met de natuur. De natuur is indifferent en omdat zij indifferent is heeft elk mens de mogelijkheid zijn eigen esthetiek te beleven.

Ik koppel geen esthetische dogma's aan planten. Ik merk dat mensen esthetische genoegens beleven aan mijn vormgeving, maar ik stuur het niet bij voorbaat in een bepaalde esthetische richting!"

- In uw boekje "Uilenspiegeltjes" wilt u als Uilenspiegel duidelijk fantast en utopist zijn. "Utopisch gedacht zou iedere stad moeten ontstaan als een product van creatieve potentie van al haar inwoners. Miljoenen mensen zouden zich - zeer zeker in hun vrije

tijd - op creatieve wijze met het ontstaan van hun habitat moeten bezighouden. Mijn utopie is, dat iedereen, in de zin van de Homo ludens van Huizinga eens een werkelijke bijdrage aan de cultuur zal mogen leveren".
Waarom is dat een utopie?

"Zoals de Romeinse kampvechters een net over de tegenstander gooiden, werpt de planologie een net over de stad, waar niemand meer onderuit komt. Dat maakte ik onlangs nog weer mee in de gemeente Leipzig. Ze hadden me gevraagd voor een eco-kathedraal project van 12 ha. van het stadsoppervlak. Dat is nog minder dan de nagelriem van mijn duim t.o.v. mijn hele lichaam. Het moest ook nog binnen de planologische procedures vallen! Geen garantie voor een ontwikkeling in de tijd!

Alleen de politiek kan dat net doorknippen, opheffen; om daarmee nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken. Zoniet, dan wordt alles steeds weer vastgelegd, er is geen beweging meer in te krijgen en de problemen van de stad zullen zich steeds verder ophopen. Huizinga zei in zijn "Homo ludens": de cultuur dient als spelcultuur serieus opgevat te worden. De nieuwe cultuur ontstaat serieus, maar spelenderwijze. Dat moet overal gebeuren. Het Le Roy-overall-systeem, ha ha, maar niet als één weg, die naar één doel leidt. Een weg heeft een eindpunt en scheidt zich ook af van de omgeving. Die ene weg is dus geen beeld dat bij mijn ideeën past."

- U vertrouwt erop dat er bij de bevolking in de woonwijk voldoende deskundigheid aanwezig is om ...

"Laten we het eens van de andere kant bekijken. Als iemand gepromoveerd is op het zenuwstelsel van de knie van de mug en op grond van die deskundigheid gezaghebbende uitspraken doet op zijn vakgebied, accoord. Maar als deze deskundige dankzij die deskundigheid in een functie komt, b.v. in de politiek of als beleidsambtenaar beslissingsbevoegdheid heeft over de wijze hoe een stad ingericht moet worden, hoe de openbare beplantingen er uit moeten zien of hoe mensen wel of niet met elkaar om moeten gaan, dus over ongeveer alles gaat beslissen, ook over dingen die je heel goed aan de

burger zelf over kunt laten, ja eh... Een levensgevaarlijke situatie die alleen maar uiteen kan spatten in negatieve reacties.

De grootste organisatie van woningcorporaties, de Nationale Woningraad, heeft onderzoek gedaan naar de leefbaarheid in steden en dorpen. 764 wijken in 63 gemeenten waren er bij betrokken. Het bleek dat een op de vijf Nederlanders de eigen buurt onleefbaar vindt. Is er dan iets grondig mis of niet? Gaan we met z'n allen aan de slag om aan die wantoestanden een einde te maken? "Neen", zegt de Staatssecretaris van Volkshuisvesting, "het is niet zo dat Nederland ineens onleefbaar is geworden". Ontkennen en bagatelliseren dus. Telt de stem van één man zwaarder dan die van 1,8 miljoen geraadpleegde burgers?

Goethe zei het al (verkort): "Die Autorität ist Ursache daß der Mensch nicht vom Flecke kommt."

Geef toch de burgers de mogelijkheid om binnen de stedelijke gemeenschap

hun creativiteit ten dienste te stellen van die gemeenschap, dan stuur je bij in de goede richting!"

- *U spreekt in "Plan" over "De creatieve potentie van het volk die zich een weg wil banen." Dat klinkt prachtig, maar gelooft u daar werkelijk in? Dan zou de wereld er toch wel anders hebben uitgezien! We worden toch niet onderdrukt?*

"Ik bedoel dat die potentie zich moet kunnen verwerkelijken. De vraag of mensen het willen is iets anders, maar de potentie is er. Ieder mens heeft een potentie en elke potentie is voor ontwikkeling vatbaar. Maar als de mensen het willen, moeten ze onder het net van planologische planprocedures uit kunnen komen. De burger mag alleen inspreken: hij mag zijn wensen kenbaar maken en misschien zullen enkele wensen gehonoreerd worden. Inspraak is eigenlijk al weer passé; omdat het te weinig uithaalt. De burger wordt niet beschouwd als een gelijkwaardige

partner met een creatieve potentie die hij levenslang kan inzetten om zijn eigen leefbare wereld vorm te geven en in samenwerking met de stedelijke gemeenschap verder te ontwikkelen."

- *Hoe zit het met de continuering? Nieuwe projecten hebben een sterke lustwaarde, bestaande projecten hebben de aantrekkingskracht van het nieuwe verloren.*

"Een mens is niet meer in een 'product' geïnteresseerd, zodra hij weet, dat het product als eindproduct wordt afgeleverd; dan kan hij zelf niets meer toevoegen.

Op mijn terrein in Mildam voelen bezoekers intuïtief aan dat ze daar een fase in een zeer langdurig ontwikkelingsproces meemaken en raken enthousiast. Zij worden zich er daar van bewust, door wát en wie ze in hun stedelijke omgeving belemmerd worden. Ik ben blij dat het begrip eco-kathedraal langzamerhand ingeburgerd is, omdat we zo verlost zijn van de beperkte kreet "wilde tuin", die allerlei ongewenste associaties oproept. Het gaat hier niet alleen om een tuin met planten erin, het gaat om veel meer!"

In Museum Willem van Haren te Heerenveen bevindt zich permanent een informatiewand over de eco-kathedraal. Naarmate het project zich ontwikkelt wordt de presentatie aangepast.

Louis Le Roy woont op de Prins Bernhardweg 25, 8453 XC Oranjewoud. Het ruim 3 ha. grote Eerste Europese Eco-kathedrale Project bevindt zich 4 km ten z.o. van Heerenveen aan de Yntzelaan in Mildam en is - zo mogelijk na telefonische afspraak - permanent voor het publiek toegankelijk. □

Ben J. Veld is o.a. biologiedocent en mede-initiatiefnemer van de Werkgroep Ecologische Tuinen Arnhem. Hij geeft ook regelmatig lezingen en advies op het gebied van de stedelijke ecologie.

Zijn adres: Parkstraat 72, 6828 JL Arnhem. Tel: 026-4450786.

"... ik wil te weten komen wat één man in ruimte en tijd presteren kan."

foto: B.J. Veld